GROVFODER TIL GRISE

CENTER FOR FRILANDSDYR

LANDBRUG FØDEVARER SEGES

INDHOLDSFORTEGNELSE

1 **Grovfoder til grise**
2 **Grovfodertyper**
3 **Ensilering og opbevaring i baller**
6 **Kvalitet**
8 **Næringsstoffer og fordøjelighed**
10 **Forbrug**
11 **Tildeling og udfodring af grovfoder**
14 **Frisk græs som grovfoder til søer**
16 **Grovfoder og dyrevelfærd**
18 **Mere viden**
19 **Gode råd fra praksis**

1. udgave december 2019, Prima Print

Dette hæfte bygger på erfaringsindsamlingen i projektet 'Grovfoder til grise – god økonomi og trivsel' (Grovgris), hvor der er indsamlet erfaringer i 26 besætninger, hæftet 'Groft er godt' samt litteraturstudie. Arbejdet er gennemført i et samarbejde mellem Center for Frilandsdyr og SEGES Økologi Innovation med støtte fra Svineafgiftsfonden.

Hæftet er udarbejdet af Marie Lund Buus, Center for Frilandsdyr og Kristian Knage-Drangsfeldt og Toke Munk Schou, SEGES Økologi Innovation

Forsidefoto: Græssende søer og søer der æder fuldfoder: Kristian Knage-Drangsfeldt.
Smågrise der æder grovfoder og tildeling af grovfoder: Marie Buus.

Layout
Lynglund.dk

Grise vil gerne æde grovfoder.

GROVFODER TIL GRISE

For økologiske grise og frilandsgrise er grovfoder en vigtig del af den daglige foderration. Græs - frisk eller ensileret er det mest udbredte grovfoder, men derudover er det meget besætningsspecifikt, hvilken type grovfoder der bruges og hvilke muligheder der er i sædskiftet.
”Grovfoder er en helt naturlig del af hverdagen - regel eller ej”. Det er fællesnævneren i svarene fra interview af frilands- og økologiske producenter af grise.

Formålet med hæftet er at inspirere landmænd og deres medarbejdere omkring brug af grovfoder til grise samt optimere brugen af grovfoder på bedriften.

Hæftet tager udgangspunkt i producenternes erfaringer med grovfoder til grise. Der er lavet besøg og interview i 26 besætninger, hvor der er taget analyser af det grovfoder, de brugte på besøgstidspunktet.

Der kan skabes god økonomi i at tildele grovfoder til grise. Grovfoder kan reducere foderforbruget hos søerne kraftigt, mens det hos smågrise og slagtegrise giver forbedret dyrevelfærd ved at aktivere grisene og derved nedsætte risikoen for halebid.

Producenternes udsagn om grovfoder til grise

- *Organiser opgaven, så det bliver så nemt som muligt.*
- *Grovfoder giver trivsel og adspredelse for grisene.*
- *Alle grise bør have adgang til grovfoder.*
- *For at aktivere grisene tildeler jeg grovfoder hver dag flere steder i stien.*
- *Grise er vilde med frisk græs.*
- *Det er dejligt at se grisene æde grovfoder.*
- *De drægtige søer bliver helt kåde, når vi kommer med ensilagen.*
- *De drægtige søer bliver mætte og derfor mere rolige. De bruger meget tid på at æde grovfoder.*

GROVFODERTYPER

Hvilken grovfodertype skal jeg vælge til min besætning
Der er mange forskellige grovfodertyper. Valg af grovfodertype afhænger af dyregruppe, sædskifte og logistik på bedriften. Kan grovfoderet tildeles ude eller inde, i hæk, trug , på gulv eller på mark. Kan der udfodres med maskiner eller med håndkraft.

Den hyppigst brugte grovfodertype er kløvergræsensilage. Se figur 1.

Eksempler på godkendte grovfodertyper
Frisk græs (afgræsning / høstet), kløvergræsensilage, hø, helsæd af majs, byg, ærter eller en blanding, grønkorn og rodfrugter. Fælles karakteristika for grovfoder er at de indeholder meget fiber og har en vis struktur som grisene kan manipulere.
Vær opmærksom på, at halm (inkl. frøgræshalm), brød, grønpiller og roepiller ikke er godkendt som grovfoder til økologisk produktion. Frøgræshalm er godkendt som grovfoder til produktion af frilandsgrise.

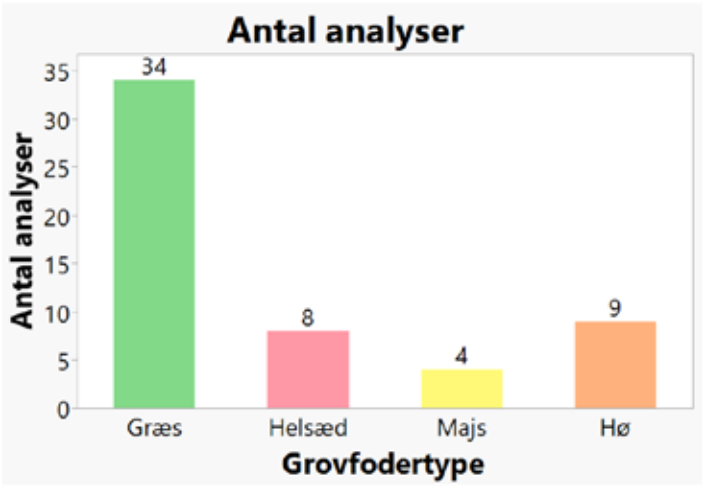

Figur 1. Antal grovfoderanalyser i projektet Grovgris fordelt på typer.

Producenternes erfaringer med grovfodertyper

- Tørstofindholdet *må* ikke være for højt – grisene vil helst æde grovfoder med 25-30 % tørstof.
- Giv gerne grisene forskelligt grovfoder – det giver nyhedsværdi for grisene.
- Tænk markplan og sædskifte ind ved valg af grovfodertype så grovfoderproduktionen bidrager til at binde næringsstoffer.
- Grisene vil gerne æde det friske græs i foldene.

> *Jeg har gode erfaringer og resultater med at bruge fuldfoder til de drægtige søer. Det er helt klart bøvlet værd.*

ENSILERING OG OPBEVARING I BALLER

Det kræver planlægning og rettidig omhu at lave ensilage af god kvalitet. Markplan, arbejdsgange, slættidspunkter, forvejring og hurtig indpakning af ensilagen er afgørende. Wrapballer er det mest brugte på grisebedrifter.

Der er god grund til at være omhyggelig ved ensilering. Ensileringsprocessen har stor betydning for foderværdien og dyrenes foderoptagelse. Omkostningerne til ensilagen er den samme uanset hvilken ensilagekvalitet, man ender op med.

> *Når man alligevel skal give grisene ensilage, kan man jo ligeså godt lave noget ordentligt til dem*

Kvaliteten af ensilagen kan bedømmes ved at lugte og se på ensilagen. God ensilage lugter svagt syrligt og har en forholdsvis lys farve. Dårlig ensilage lugter som sure tæer, er ofte mørk i farven og har i nogen tilfælde svampevækst. Der bør ikke fodres med ensilage med svampevækst. Hvis der bruges forholdsvis store mængder ensilage, f.eks. til søerne, er det en god ide at få taget en analyse af ensilagen. Det vil give mulighed for at regne næringsstofferne i ensilagen med i foderplanen. Analysen kan tidligst tages 6-8 uger efter ensilering.

Foto: Toke Munk Schou

Tjek tørstofindholdet i afgrøden før den presses i baller. Hvis der stadig kan vrides fugt at afgrøden er tørstofindholdet ca. 20 - 30%.

Foto: Kristian Knage-Drangsfeldt

Begræns varmedannelse. Tjek ballerne for skader jævnligt og lap eventuelle huller. Når en balle er åbnet, er der risiko for at indholdet 'tager varme'. Sker det skal man ryste op i ballen for at stoppe varmeproduktionen.

Foto: Toke Munk Schou

Begræns gnavere. Lad ikke ballerne stå tæt på bygninger. Lav mellemrum mellem ballerne, så katten kan komme ind imellem.

Græsensilage

Slå græsset, så der er 6-8 cm stubbe. Vær opmærksom på, at maskinerne skal indstilles, så der ikke kommer jord med i afgrøden. Skårlæg om morgenen, når duggen er væk. Ensilering af afgrøder høstet før frøsætning giver bedre ensilage med højere proteinindhold, højere fordøjelighed og lavere fiberindhold, end afgrøder høstet efter frøsætning. Det modsatte er set ved ærtehelsæd. Ensileret kløvergræs har lavere fordøjelig energi sammenlignet med frisk kløvergræs. Kløvergræsensilage har oftest en råproteinværdi på 20-24% af tørstofindholdet og er godt energifoder til søer.

Helsædsensilage

Det er kornets udvikling, der bestemmer høsttidspunktet for helsæd. Kernerne skal være dejagtige og der må gerne komme mælkehvidt saft ud af kernerne. Det er typisk omkring 4 uger efter at skridningen er begyndt. Ved ærter ca. 2 uger efter afblomstring. Det er en god ide at snitte helsæden, da stænglerne ellers kan være noget lange og grove.

Fortørring

Hvor længe afgrøden skal fortørres afhænger meget af vejret. Det er her vigtigt at vurdere afgrøden på dagen; er det tørt, solrigt, regn, overskyet mv. Grise foretrækker

Foto: Kristian Knage-Drangsfeldt

Rundballer står bedst på endefladerne, da der her er flest lag plast. Mælkesyrebakterier bruger sukkeret i afgrøden til at skabe syre, så pH-værdien sænkes og afgrøden dermed konserveres. Derved kan afgrøden holde sig i en længere periode forudsat, at ballerne ikke bliver beskadiget og tilføres ilt.

grovfoder, der er forholdsvis fugtigt – typisk med et tørstofindhold på 20-25 %. Mærk på græsset for at finde det optimale tidspunkt for netop dette parti. Se billede side 3. Tørringstiden varier meget fra 1 til 18 timer efter slåning.

Snitlængde

Landmændene har delte meninger om, hvilken snitlængde grisene foretrækker. Det afhænger af dyregruppe, grovfodertype, tildelingsmetode og om der udfodres i grovfoderhæk eller ej. Det afhænger ligeledes af grovfoderhækkens udformning. De landmænd som får grisene til at æde fuldfoder, snitter ensilagen i fuldfoderblander. Der er flest landmænd, som ikke snitter ensilagen.

Overvej om afgrøden skal snittes eller ej. Jo kortere snitlængde jo nemmere komprimeres ensilagen, hvilket er med til at sikre en god kvalitet. Kort snitlængde gør det lettere at skille ensilagen ad. En kort snitlængde øger desuden fordøjeligheden af protein og energi i ensilagen.

Ballerne skal trykkes hårdt sammen ved ensilering. Jo mere plantematerialet kan presses sammen og luften presses ud, jo bedre forløber fermenteringen. Start indpakningen senest 2 timer efter presning. Indpakningen bør ske på den plads, hvor ballerne skal stå. Brug strækplast af god kvalitet. Vær omhyggelig med at få emballeret helt lufttæt og spar ikke på antallet af lag plastik ved wrapning. Det er en god ide at sætte wrapballerne på sand, da plasten ikke så let går i stykker og gnavere ikke er så vilde med løst sand. Overdæk evt. ballerne med net mod fugle.

Producenternes erfaringer med ensilering og opbevaring af baller

- *At få lavet en god ensilage kræver rettidig omhu.*
- *Se og mærk altid på afgrøden for at vurdere høsttidspunktet. Efter slåning - mærk hvornår afgrøden skal presses. Det varierer meget alt efter vejret.*
- *Pak/wrap ballerne der, hvor de skal opbevares, for at undgå skader.*
- *Sæt ballerne lidt fra hinanden, så der kan gå katte ind mellem ballerne – det giver mindre risiko for mus og rotter.*

KVALITET

Typen og kvaliteten af grovfoder har betydning for grisenes ædelyst. Stil derfor krav til kvaliteten af grovfoder, uanset om det er egen produktion eller indkøbt.
Indenfor kvægproduktion er grovfoder en selvstændig disciplin. Der arrangeres grovfoderekskursioner, foretages græsmålinger og slættidspunkter følges nøje. Den viden kan producenter af grise også have glæde af.
Læs mere på Landbrugsinfo.dk.

Begynd med at sikre kvaliteten. Derefter kan der udvikles og eksperimenteres med typer, så der opnås det produkt, der passer til den enkelte bedrift. Kvaliteten afhænger af en række faktorer i forbindelse med produktionen og resultatet kan fastlægges ved en analyse.

Kvalitetskriterier ved analyse
En række analysetal viser, hvorvidt det er lykkedes at lave en god kvalitet. I dette afsnit er klassiske analyseværdier omtalt med græsensilage som eksempel.

Tørstofprocent
Grise foretrækker grovfoder, der er forholdsvis fugtigt – typisk med et tørstofindhold på 20-25 %.
På figur 2 ses at den praktiske vurdering ved at mærke og vride grovfoderet er i god overensstemmelse med den reelle tørstofprocent.

pH på ca. 4 – fortæller at fermenteringsprocessen er forløbet optimalt. I figur 3 ses tørstof i forhold til pH af de indsamlede analyser.

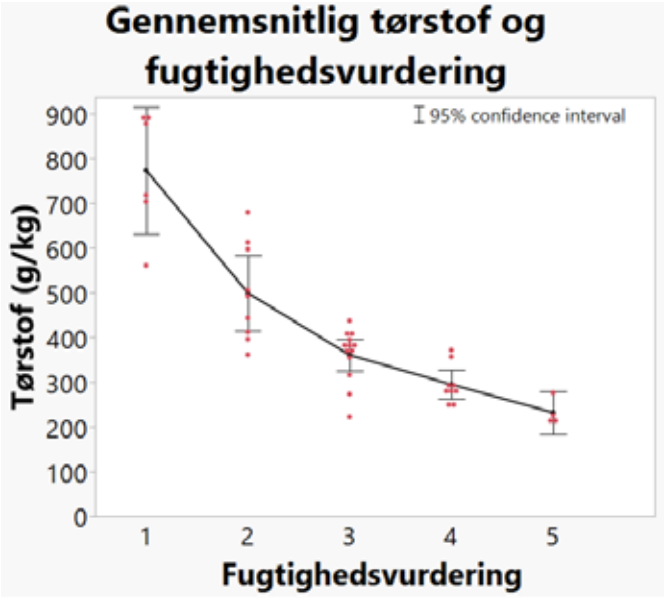

Figur 2 viser pH i forhold til tørstof. Det er kun halvdelen af de indsamlede analyser i Grovgris, der er godt ensileret, altså har en pH under 4,5.

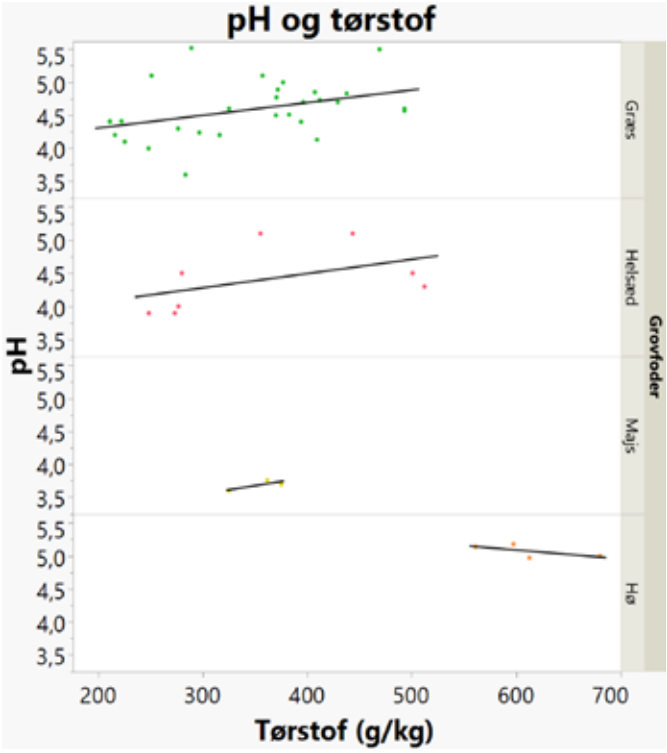

Figur 3 viser tørstofindholdet fra analyseresultater sammenlignet med grovfoderets fugtighedsvurdering ved manuel vridning i hænderne. Grafen viser at der er god sammenhæng mellem tørstofindholdet og den manuelle fugtighedsvurdering for grovfoder.

Mælkesyreindhold på ca. 5 % – er en oplysning om, om fermenteringsprocessen er forløbet godt og sikrer en god konservering.

Eddikesyreindhold på ca. 1 % - er en oplysning om fermenteringsprocessen og sikrer en god konservering.

Smørsyreindhold så lavt som muligt og under 0,1 % af tørstofindholdet - er en detailoplysning om fermenteringsprocessen. Et højt indhold er et tegn på uønsket forekomst af anaerobe bakterier.

Ammoniakindhold så lavt som muligt og under 8 % – viser i hvor høj grad proteinet er nedbrudt (uønsket).

Ethanolindhold under 1 % af tørstofindholdet - er en detailoplysning om fermenteringsprocessen. Et højt indhold medfører tab af energi.

Gærsvampe under 100.000 pr. gram frisk ensilage – for højt antal giver uønsket varmedannelse.

Skimmelsvampe helst 0 og max. 5.000 pr. gram ensilage – kan medføre toxinforgiftning.

Smudsgrad (hygiejne). Der er et naturligt askeindhold på 80-90 g pr. kg tørstof (afhængig af grovfodertype). Et højere askeindhold er et tegn på at der er jord/sand iblandet ensilagen. I figur 4 ses askeindholdet i grovfoderanalyserne fra Grovgris.

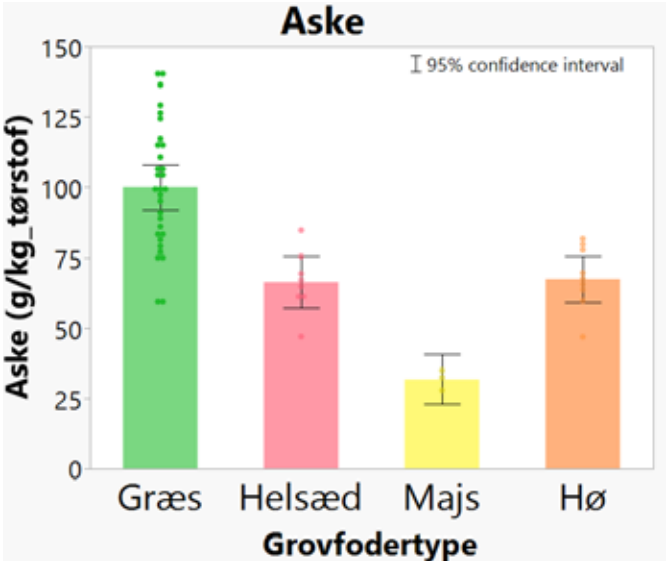

Figur 4: Gennemsnitlig askeindhold for fire typer grovfoder.

Vær opmærksom på at værdierne gælder for græsensilage og at værdierne derved kan have et andet niveau, hvis der er tale om andre typer ensilage.

NÆRINGSSTOFFER OG FORDØJELIGHED

Potentialet for at erstatte tørfoder med grovfoder er betydelig større hos søer end hos smågrise og slagtegrise. Dette skyldes bl.a. at grisenes evne til at fordøje fibre øges med grisenes alder og vægt. Den øgede fordøjelsesevne hos søer skyldes, at de har en mere udviklet fordøjelseskanal med en større kapacitet til at nedbryde vanskeligt omsættelige fibre, kombineret med en langsommere passage gennem tarmen. Tidligere regnede man med at fordøjeligheden af protein og energi i ensilage lå på henholdsvist 50% og 70%, men lidt lavere i frisk græs. Nye forsøg har vist, at søer fordøjer protein og energi i frisk græs med ca. 70% (se Figur 5).

Protein

Proteinindholdet i foder aftager med planternes udviklingstrin. Bælgplanter har generelt et højere proteinindhold end græsser, grundet at de selv kan fiksere N. Grovfoders aminosyresammensætning er relativ upåvirkelig i forhold til høsttidspunkt og tørstof. Der er mest protein i græsset om efteråret.

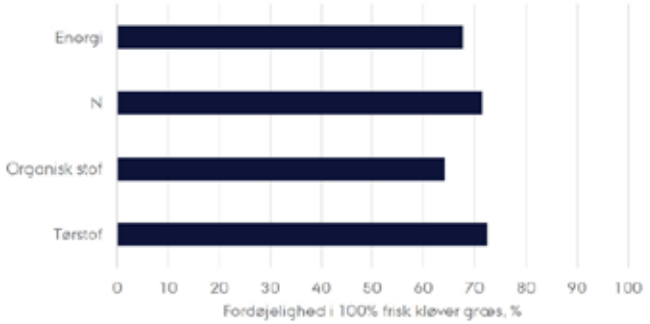

Figur 5: Fordøjelighed af frisk kløvergræs. Maria Eskildsen, projekt-EFFORT.

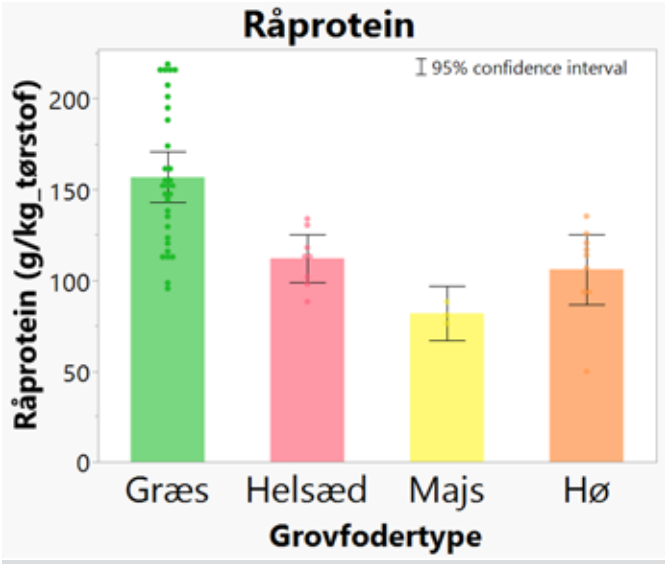

Figur 6: Grovfoderanalyser fra projektet Grovgris viste, at indholdet af råprotein var meget varierende. Hvis proteinet skal medregnes i foderrationen er det vigtigt at få taget analyser af sit grovfoder.

Mineraler

Mineralindholdet reduceres generelt med planternes udviklingstrin. Et højt mineralindhold i planten betyder dog ikke nødvendigvis, at mineralerne er tilgængelige for grisene. Derfor skal tørfoderet primært dække grisenes mineralbehov, også selvom de æder store mængder grovfoder. Er der mangel på S og P i grovfoderet kan det reducere nedbrydningen af fibre.

Vitaminer

Frisk græs kan have et vitaminindhold på op til 100-200 mg/kg tørstof. Ensilerede og tørrede produkter indeholder derimod typisk 50-80 % af vitaminindholdet. Frisk græs vil kunne dække søers basale behov for vitamin A og E, hvis de æder 2-2,5 kg ts/dag.

Tarmsundhed

Grovfoder kan have en positiv effekt på grisens tarmsundhed. Fibrene i grovfoder stimulerer den mikrobielle omsætning og aktivitet i mave-tarmsystemet, ligesom den stimulerer mave-tarmkanalens udvikling. Dette giver en øget vægt af tarmkanalen ved indtagelse af grovfoder. Den mikrobielle omsætning og aktivitet anses for at være positivt for dyrenes modstandsdygtighed overfor bakterielle infektioner og parasitter. Grovfoder med let nedbrydelige fibre kan reducere tarmparasitternes anslag betragteligt, hvorimod fiberrigt, svært nedbrydeligt grovfoder kan forstærke infektionsgraden af tarmparasitter.

Foto: Kristian Knage-Drangsfeldt

FORBRUG

Smågrise er generelt meget interesserede i grovfoder og kan optage mellem 200 og 500 g grovfoder pr. gris/dag. Slagtegrise er især meget glade for grovfoder fra ca. 30 til 80 kg, hvor de kan æde mellem 1-2 kg pr. gris/dag. Den sidste del af slagtegriseperioden falder grisenes lyst til at æde grovfoder.

En drægtig so kan æde 6-12 kg grovfoder om dagen. I projektet Grovgris er der stor forskel på forbruget af grovfoder pr. gris hos de interviewede producenter. Den store spredning i grovfoderindtag hos producenterne er påvirket af management herunder adgang til grovfoderet, hvilke grovfodertyper grisene er fodret med og om det er fuldfoder – altså om kraftfoderet er medregnet. De fleste bedrifter udnytter græsset på marken som grovfoder. Søerne vil gerne græsse og kan æde op til 12 kg frisk græs pr. dag. Ved græsning på kløvergræs bliver kløverblade ædt først og det mere fiberholdige græs ædt senere. Nogle bedrifter fodrer de drægtige søer med fuldfoder, hvor søerne kan æde mellem 7-8 kg foder om dagen. Læs mere om fuldfoder til drægtige søer her:

https://www.frilandsdyr.dk/wp-content/uploads/2019/06/Faktaark_samlet.pdf

Foto: Kristian Knage-Drangsfeldt

TILDELING OG UDFODRING AF GROVFODER

Udfodring af grovfoder kan ske på forskellige måder. Udfodringsmetoden vil ofte være bestemt af om grisene går ude eller på stald. Grovfoder kan tildeles både inde og ude. Valg af udfodringssted afgøres af staldens udformning, veje og pladsforhold.
De der tildeler grovfoder inde, tildeler det enten i grovfoderhæk, på et rent sted på det faste gulv eller i dybstrøelsen. I udearealet tildeles grovfoder i grovfoderhæk med opsamlingsbakke, både i forhold til hygiejnen af det grovfoder, som grisene trækker ud af hækken og i forhold til gyllesystemet, som ofte ikke er beregnet til at kunne klare en masse grovfoder. Nogle producenter udfodrer en gang dagligt, mens andre udfodrer to gange om dagen.

Producenternes erfaringer med tildeling og udfodring af grovfoder.

- *Tildel grovfoder hver dag – det er vigtigt at det er frisk.*
- *Gør det til en rar opgave at give grovfoder – afse tid til at iagttage grisene.*
- *Benyt udfodringen af grovfoder som en mulighed til at tilse grisene – grisene kommer når der tildeles grovfoder.*
- *Tildel grovfoder hvor der er fast gulv, så der ikke havner en masse grovfoder i gyllekanalen.*
- *Brug minibigballer hvis du udfodrer manuelt – de er lettere at skille ad end rundballer.*
- *Det skal være så let som muligt – undgå tungt manuelt arbejde.*
- *Grisene skal æde op en gang i døgnet – det minimerer behovet for rengøring.*
- *Tilrettelæg udfodring efter grisenes aktive perioder - det reducerer risikoen for halebid.*

TILDELINGSMETODER AF GROVFODER TIL GRISE OG SØER

Foto: Marie Buus

Foto: Marie Buus

Foto: Marie Buus

Foto: Marie Buus

Foto: Marie Buus

Foto: Kristian Knage-Drangsfeldt

Foto: Kristian Knage-Drangsfeldt

Foto: Kristian Knage-Drangsfeldt

UDFODRING AF GROVFODER KAN SKE PÅ FORSKELLIGE MÅDER

Foto: Marie Buus

Foto: Marie Buus

Foto: Marie Buus

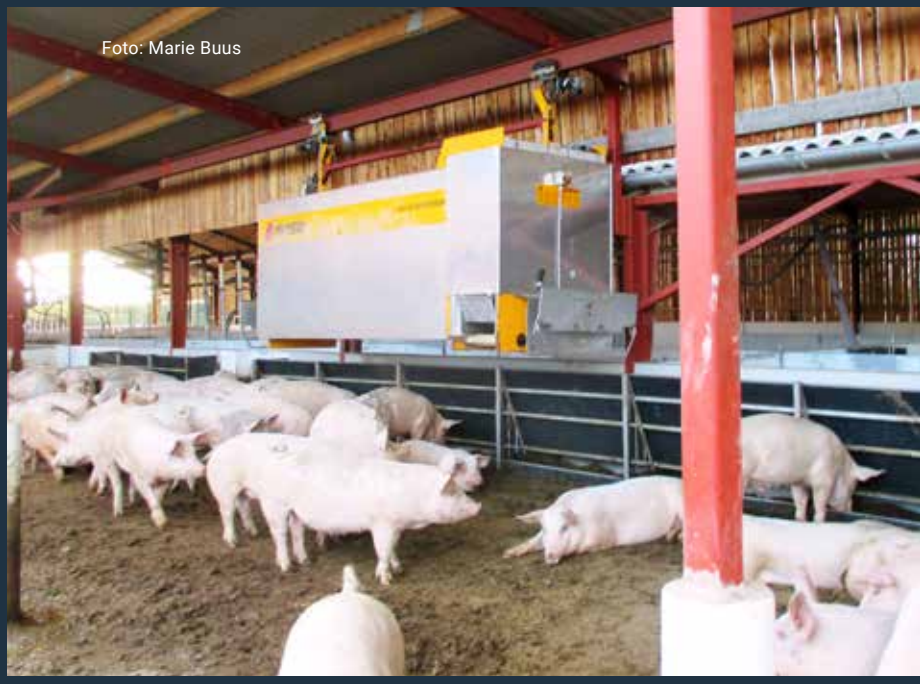
Foto: Marie Buus

FRISK GRÆS SOM GROVFODER TIL SØER

Græsmarkens vækst varierer meget gennem året, dvs. der er store udsving i produktionen både dagligt, månedligt og mellem år. Der er en lang græsningssæson i Danmark og på en almindelig kløvergræsmark kan der laves ca. 7500 kg tørstof / ha. En dygtig driftsleder, der forstår at udnytte græsvæksten over gennem sæsonen kan spare en hel del foder. Det kræver dog, at der dagligt føres tilsyn med markerne og at dyrenes kraftfoder justeres løbende.
Søer kan æde op til 12 kg frisk græs om dagen.

Etablering og pasning af græsmarken
Den generelle viden om dyrkning af græs kan findes her:

https://www.landbrugsinfo.dk/Kvaeg/Foder/Grovfoder/Afgraesning/Sider/pl_19_2439_Dyrkningsvejledning_afgraesning_2019.pdf

De særlige krav til grisemarker er, at de første grise allerede i februar flyttes over til en ny mark. På det tidspunkt er det vigtigt, at der er et godt græsdække, da græssets vækst først rigtig går i gang fra midt i april til først i maj.
For at få det bedst mulige græsdække bør græsset etableres som dæksæd for grønkorn eller helsæd, herved har græsset en lang etableringsperiode. Ofte vil det være muligt på disse marker at tage et slæt i september og evt. et i oktober eller at pudse marken af.

Afgræsningsstrategier
Det er vigtigt at have en afgræsningsstrategi for at få mest muligt ud af det græs, der er på markerne. Græsset er en ressource, som søerne især kan optage meget protein og energi samt andre næringsstoffer fra.

Afgræsning af drægtighedsfoldene
For at få søerne til at optage mest muligt græs er det vigtigt at holde igen med kraftfoderet og sørge for, at der er mere end rigeligt med ædepladser, når foderet udfodres. De fleste producenter har de drægtige søer i stabile grupper, hvor folden har samme størrelse hele året. Hvis det er tilfældet, er det vigtigt at være opmærksom på om grisene kan holde græsset på marken nede. Kan de ikke det, er det vigtigt at få pudset marken af for at sikre en god genvækst.

En anden strategi kan være at lave drægtighedsmarkerne i halv størrelse og tage slæt på den ene halvdel. Derefter flyttes søerne over på marken hvor der er blevet taget slæt. Seks uger efter kan der tages slæt på den mark søerne har forladt.

Afgræsning af farefolde

For at få de diegivende søer til at æde store mængder græs skal de være vant til at æde store mængder grovfoder i drægtighedsperioden. Derudover skal der skæres ned på diegivningsfoderet.

De fleste har diegivende søer i enkeltfolde. Hvis der lægges den rigtige strategi, er det muligt at tage et par slæt på foldene og have et godt græsdække, der ikke er gået i blomst.

Det er muligt at bruge halvdelen (minimum 300 m^2) af folden, når græsset er kommet ordentligt i vækst, og derved tage slæt på den halvdel, hvor soen ikke går.

Hvis græsset går i blomst i nogle folde, bør foldene pudses af inden der kommer nye søer på for at sikre, friske skud og god genvækst, så søerne har mulighed for at indtage store mængder græs.

Foto: Kristian Knage-Drangsfeldt

Producenternes erfaringer med afgræsning til søer

- *Jeg slår græsset i foldene, så det er lækkert og frisk for grisene. Grisene vil helst æde lavt fint græs.*
- *Det er ok at tildele ensilage, men jeg vil allerhelst bruge tid på at pudse so-foldene af, så søerne kan æde så meget frisk græs som muligt direkte fra marken. Det er billige foderenheder og nemt.*
- *I sommers kunne vi i nogle farefolde nøjes med at tildele 1 kg kraftfoder pr. so, hvis græsset var frisk og lækkert.*
- *Hvis vi har søerne på mindre græsarealer, kan de bedre holde græsset fint og frisk.*

Grise med krølle på halen. Grovfoder har en positiv effekt på grisene.

GROVFODER OG DYREVELFÆRD

Grovfoder giver god velfærd

Grovfoder har flere fordele til gavn for grisenes velfærd. Først og fremmest imødekommer grovfoderet grisenes behov for at udføre rodeadfærd. Dette ses ved, at grovfoder øger grisenes tid brugt på æde- og fødesøgningsadfærd. Grovfoder har lav energikoncentration og højt fiberindhold og giver fylde i maven. Dermed får grisene en god mæthedsfornemmelse. Grisenes mulighed for at udføre højt motiveret fødesøgningsadfærd i kombination med bedre mæthedsfornemmelse resulterer i mindre aggression grisene imellem og mindre manipulering af staldinventar samt oral adfærd rettet imod stifæller. Den lavere forekomst af uønsket adfærd ved tildeling af grovfoder gør, at der forekommer færre rifter og sår på hale, ører og krop.

Halebid og grovfoder

Grovfoder kan som nævnt have en forebyggende effekt på uønsket adfærd herunder halebid. Det har flere producenter gode erfaringer med, ligesom de har erfaret, at grovfoder kan benyttes til helt at stoppe et udbrud af halebid.

Grovfoder skal være frisk og tildeles hver dag. Det er vigtigt at tildele grovfoder i grisenes aktive periode; dvs. morgen og/eller sen eftermiddag, så der er flest mulige grise, der får glæde af det. Skift mellem forskellige typer af grovfoder giver nyhedsværdi, som er effektiv ved begyndende halebid.

Tildeling af grovfoder flere steder i stien er en god måde at forebygge halebid på. Det kan være flere steder inde, ude eller begge dele. I grovfoderhække, på gulv eller begge steder. Det er vigtigt at grovfoderet er frisk og ikke bliver svinet til af gødning.

Der er forskellige erfaringer angående tildeling i grovfoderhække eller ej, men ens for dem alle er, at grisenes adgang til grovfoderet ikke må være begrænset. En del har gode erfaringer med, at alle grisene har adgang til grovfoderet på én gang, hvorfor grovfoderet tildeles på underlaget. Det kan dog kun lade sig gøre i stier med forholdsvis små hold.

Eksempler på tildelingsstrategier, som producenterne bruger

'Jeg tildeler grovfoder to gange om dagen. Det gør, at det hele tiden er frisk og jeg tror, at grisene interesserer sig mere for det. Jeg synes, det er vigtigt, at alle grise skal kunne æde grovfoder på én gang. Derfor giver jeg grovfoder på det faste gulv i indearealet. Grisene holder altid gulvet rent der. Jeg tildeler en mængde grovfoder, så grisene kan æde op. Når jeg alligevel er i stierne for at tildele grovfoder, tjekker jeg bl.a. grisene for hængende haler'.

'Jeg mener helt klart at tildeling af grovfoder inde har hjulpet på forekomsten af halebid i forhold til, da jeg tildelte grovfoder i høhække på udearealet. Nu tildeler jeg grovfoder én gang om dagen, ved at smide en bunke på det faste (rene) gulv. Alle grisene kommer, når der bliver tildelt grovfoder, og alle grise kan komme til på én gang. Jeg sørger for, at grovfoderet ædes op i løbet af dagen, så nyhedsværdien ved tildeling bibeholdes. Tidligere fyldte jeg høhækkene på udearealet efter behov, men her var ensilagen ikke helt så tilgængeligt og interessant som nu.'

'Jeg har ekstra fokus på tildeling af grovfoder 6-12 uger efter fravænning, da det er i det tidsrum jeg har udfordringer med halebid. Min erfaring er, at det er bedst at bruge vådt grovfoder – det vil grisene helst have. I den periode skal der være adgang til grovfoder hele tiden, og det skal være let at komme til for grisene. Ca. 12 uger efter fravænning er grisene ikke så interesserede i grovfoder mere.
Det er vigtigt at have en plan for, hvad der skal sættes i værk, når der opdages en halebidt gris. I en sådan plan er grovfoder et vigtigt værktøj til beskæftigelse af grisene.'

Producenternes udsagn om grovfoder og dyrevelfærd

- *Grovfoder må ikke være en begrænset ressource.*
- *Det giver bedre dyrevelfærd og færre halebid at give grovfoder.*
- *Tilrettelæg udfodring efter grisenes aktive perioder - det reducerer risikoen for halebid.*
- *Ved halebid skal man sætte alt i værk, der kan aktivere grisene.*
- *Det giver masser af aktivitet at tildele grovfoder og har tydeligvis en værdi for grisene – de vil gerne have det og kommer når de hører trillebøren komme.*
- *Vi synes, at vi er et skridt foran på velfærd ved at tildele så meget grovfoder som muligt til vores drægtige søer.*
- *Søerne får noget ud af grovfoderet. Det er billige FE, giver velvære og ro blandt søerne. De vil rigtig gerne have det.*

Læs mere om halebid i materialet Hele haler uden halebid, der består af en tjekliste, et registreringsskema og en lille folder med baggrundsviden.
Materialet findes på:

https://www.frilandsdyr.dk/2019/04/04/halebid-3-vaerktoejer/

MERE VIDEN

Producenternes ønsker til mere viden:

- Hvad afgør grisenes ædelyst til grovfoder.
- Hvordan proteinindholdet i grovfoder kan tilpasses foderplanen.
- Fordøjeligheder i forskellige typer grovfoder.
- Strategier til at hæve kødprocenten vha. grovfoder.
- Hvilke typer grovfoder der er bedst til forskellige dyregrupper.
- Hvordan grovfoder kan bruges aktivt mod halebid.
- Årstidsbestemte grovfodertyper.
- Hvilke sideeffekter får grisene fra de mikroorganismer der er i ensilagen.
- Sæson-foderplan der tager hensyn til årstid og græsudbud på marken.
- Fordøjelighed af grovfoder til smågrise, slagtegrise og søer. Ved hvilken alder kan man se grovfoder som fodermiddel og ikke kun som beskæftigelse.
- Hvilke bakteriefloraer grisen skal have i maven for at kunne optage mest muligt grovfoder.
- Valg af græsblandinger i forhold til udbytte, tørkeresistens, slidstyrke og robusthed.
- Græsmarksstyring i forhold til fosforudnyttelse, miljøregnskab og klima.
- Udfodring i faremarken.
- Tilvænningstider til forskellige grovfodermidler.
- Næringsstof-analyse til grise.
- NIR analyse til grise.

Grise vil gerne æde grovfoder.

GODE RÅD FRA PRAKSIS

- Grise vil gerne æde grovfoder.
- Tildel grovfoder ofte – det er vigtigt at det er frisk.
- Tørstofindholdet må ikke være for højt – grisene vil helst æde ensilage med 25 - 30% tørstof.
- Lav ensilage af god kvalitet - kræver viden og rettidig omhu.
- Organiser opgaven med grovfoder – jo mere overkommelig jo større arbejdsglæde.
- Brug grovfoder aktivt til at påvirke grisenes adfærd - udnyt grisenes aktive perioder.
- Det giver bedre dyrevelfærd og færre halebid at give grovfoder.
- Afse tid til at iagttage grisenes adfærd – det giver arbejdsglæde.
- Tildeling af grovfoder gør det nemt og hurtigt at lave tilsyn.
- Giv gerne grisene forskelligt grovfoder – det giver nyhedsværdi for grisene.
- Grise vil gerne æde frisk græs.
- Slå græsset i foldene så det er ensartet og frisk for grisene. Grisene vil helst æde lavt fint græs. Det er billige foderenheder og nemt.
- Søerne er mere rolige og føler større mæthed, når de får grovfoder.
- Søer kan æde store mængder grovfoder – op til 6 – 12 kg pr. dag.
- Lav analyser af grovfoderet, så det kan indgå i foderplanen.

EGNE NOTER

”ALLE GRISE BØR HAVE ADGANG TIL GROVFODER!”